

HOZZÁSZÓLÁS A TKSZ 2010. ÁPRILIS 23-I RENDEZVÉNYÉN

RAPOS NÓRA

az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológia Karának
adjunktusa
rapos.nora@ppk.elte.hu

Az előadások és a hozzászólások alapján úgy látom, hogy igen sok kérdésben van egyetértés a vitázó felek közt, ezek a közös pontok jórészt a diagnózisok szintjéhez kötődnek. Jelentős eltérés az oktulajdonításban van, s mivel a problémák gyökerét máshol érzékelik az egyes szakértő csoportok, így a megoldási javaslatok is igen eltérő irányba mutatnak. Az alábbiakban röviden jeleznek néhányat a közös diagnózisokból, majd összefoglalom azok egyfajta értelmezését. Közös diagnózisok:

- Csökkent a természettudományi területen a tanári képzésre jelentkezők száma.
- A szaktárgyi felkészültség meghatározó eleme a szakmai tudásnak, így lényeges, hogy a képzés során ez megfelelően biztosított legyen.
- A természettudományi tanári képzés terén tapasztalható problémák megoldása nem csupán a képzéshez szorosan kötődő okokra vezethető vissza, jelentősen meghatározza a pedagóguspálya presztízse is.
- A hazai viszonyokra reagáló és hagyományokhoz viszonyuló, megújuló pedagógusképzésre van szükség.

Csökkent a természettudományi területen a tanári képzésre jelentkezők száma.

Ez a csökkenés meglátásom szerint azonban nem kapcsolható kizárólag a Bologna-folyamathoz, mint ahogy az a korábbi állásfoglalásokban gyakorta megjelent. Egyrészt a hallgatói létszámok csökkenése e szakokon (pl.: matematika, fizika, kémia stb.) már a kilencvenes években elkezdődött, s ekkor még a mai képzési struktúrát megelőző osztatlan tanárképzési rendszer működött országszerte. Azért is problémás a Bologna-folyamatot felelőssé tenni a természettudományos tanári képzés hallgatói hiányaiért, mert az nem abból a célból jött létre, hogy e problémákat orvosolja. Sokkal inkább az átjárható, egyéni tanulási utakat támogató felsőoktatási környezet megteremtését célozta. A jelentkezők számának évek óta tartó csökkenése jobban köthető olyan okokhoz, mint:

- a természettudományos képzés közoktatásban tapasztalható háttérbe szorulása (alacsony óraszám, érettségi tárgy hiánya stb.) és céljainak meghatározatlansága;

- az átalakuló (osztott) tanári képzésben a természettudományi szakokon tapasztalható megkülönböztetés fenntartása kutató- és tanári szak közt;
- a természettudományi képzésben a valódi átjárhatóság biztosításnak hiánya BSc szinten kutatói és tanári szak közt.

A szaktárgyi felkészültség meghatározó eleme a szakmai tudásnak, így lényeges, hogy a képzés során ez megfelelően biztosított legyen.

Ennek az alapelvnek teljesülését szolgálja, az első szak esetében a korábbi egyetemi és a második minor szak esetében a korábbi főiskolai szintnél magasabb kreditérték. Kiemelt szerepű azonban a szakmai felkészülésben a szakmai tudás más aspektusainak – pedagógiai és pszichológiai területek – átgondolt fejlesztése is. A pedagógusképzés terén gyakorta példaként állított országokhoz – angol, finn minta – nem az egyes struktúrák átvételével lehetne közelebb kerülni, hisz e rendszerek erősen kötődnek a maguk kontextusához, társadalmi valóságához. A minta épp abban rejlik, ahogy ezekben az országokban a szaktárgyi és a személyes szakmai fejlődést egységben kezelik, és folyamatos fejlesztésük egyéni útjait támogatják mind tartalmi, mind strukturális szinten. Ennek eléréséhez alapvető, hogy a pedagógiai–pszichológiai stúdiumok megfelelő arányban jelenjenek meg a képzési tartalomban. Támogatja még e célok elérését, ha a pedagógussá válás folyamata a folyamatos szakmai fejlődés gondoltára épít, ami jelen esetben mindenképp új alapokon és új tartalommal bíró továbbképzési rendszert jelent.

A természettudományi tanári képzés terén tapasztalható problémák megoldása nem csupán a képzéshez szorosan kötődő okokra vezethető vissza, jelentősen meghatározza a pedagóguspálya presztízse is.

A társadalmi, gazdasági és kulturális kontextus által determinált alacsony pályapresztízs azonban nem növelhető a szakterületi kreditek növelésével, vagy a korábbi képzési forma visszaállításával, hiszen, ha ez kellő megoldást kínált volna, akkor nem csökkenhetett volna korábban ilyen mértékben a tanári pálya társadalmi elfogadottsága. Egy reális, társadalmi igényekre valóban reagáló megoldás formálásakor olyan elemekre érdemes inkább támaszkodni, amelyek pontos és kiszámítható, perspektívát és szakmai előmenetelt biztosító pályává teszik a tanári mesterséget, s mindemellett megfelelő párbeszédet nyitnak erről az érintett szereplőkkel. Ehhez:

- a szakmai fejlődéshez kötött karrier lehetőség kell,
- ami a szakmai fejlődés egyes állomásaihoz pontosan körülhatárolt követelményeket (kompetenciákat) rendel, és biztosítja azok mérhetőségét, továbbá támogatja és elvárja a teljes pálya során a folyamatos szakmai fejlődést.

A hazai viszonyokra reagáló és hagyományokhoz viszonyuló, megújuló pedagógusképzésre van szükség.

Ezzel együtt a pedagógusképzés megújítása, átalakítása során lényeges számba venni és mindenki számára világossá tenni azokat a meghatározó alapelveket, amelyek áthatják a teljes fejlesztési folyamatot, s melyek egyúttal meghatározzák/meghatározták a kialakítandó pedagógusképzés és pedagóguskép sajátosságait is. Ezen alapelveknek előre meghatározottaknak és a későbbiek során kialakult rendszerből azonosíthatónak kell lenniük. A különböző utakat mutató nemzetközi fejlesztések (angol, finn, holland) például az alábbi alapelvekben közösek: fejlődés, felelősségvállalás, együttműködés. Közös továbbá bennük, hogy a pedagógusképzés tartalmának megújítása mindig szervesen összekapcsolódik azokkal a széles körűen értelmezett módszerekkel, melyeket a képzés, az oktatás során, illetve magának az új képzési struktúrában, tartalomban az implementálása során érvényesítenek.

A hazai fejlesztések e fenti alapelveket sok szempontból támogatják, de sajnos sem szakmai, sem társadalmi körökben nem nyilvánvalóak ezek a kapcsolatok.

A közös diagnózisokra építve a továbbiakban néhány javaslatot kínálok megfontolásra abban bízva, hogy ez segíti a közös megoldások felvállalását. Meglátásom szerint nehezen közelíthetők addig az álláspontok, amíg a pedagógusképzés perspektívájából vizsgáljuk csupán a problémát, hisz ebből a nézőpontból erősen meghatározóak maradnak a gyakorta megrögzült intézményi, szervezeti érdekek. Mindezek alapján azt javaslom, hogy a pedagógussá válás folyamata legyen a meghatározó elemzési szempont a természettudományos tanári képzéshez kötődő helyzetelemzésben és javaslatformálásban. Különböző szinteken történő és a valós problémákra reagáló összehangolt fejlesztésekre van szükség:

Közoktatás terén:

- a természettudományos képzés céljainak, kereteinek és folyamatának felülvizsgálata,
- olyan struktúrák és támogató rendszerek kidolgozása, amelyek segítségével a természettudós tanári pálya kecsesetebb céllá válik, pl.: ösztöndíjak diákoknak, természettudományi táborok, programok rendszerszerű megindítása, tudósok, egyetemi oktatók általános- és középiskolában történő szerepvállalása; a pedagógussá válás folyamatának megismertetése, a pedagógusok számára kutató tanári státusz kialakítása stb.

Felsőoktatás terén:

- átfogó vizsgálat szervezése a pedagógussá válás folyamatáról a Bologna-rendszerben;

- a képzés tartalmi, szerkezeti vizsgálata abból a célból, hogy mennyire támogatja a meghatározott célok és alapelvek teljesülését. Például a BA és BSc szinten mennyire lehetséges a szabad átjárás és választás;
- olyan szakmai egyeztető fórumok formálissá tétele, ahol közös célok megoldásán keresztül együttműködést és párbeszédet vállalnak a különböző szereplők. Például a továbbképzések rendszerének, tartalmának és látogatottságának megújítása a természettudományi képzésben, vagy az ötödik félévben történő mentorálás folyamatának módszertani és pedagógiai szempontjainak kidolgozása.

Szakmapolitikai szinten:

- pályamodell kialakítása, amelyben a folyamatos szakmai fejlődéshez köttődik a szakmai előmenetel és finanszírozás.

Végezetül szeretném kiemelni, hogy a pedagógusképzés átalakulása sok megoldandó problémát hordoz még magában, ugyanakkor már *konkrét előrelépések, eredmények* is jelen vannak a megújuló tanárképzésben, mint:

- a gyakorlat szerepének megerősödése támogatott szakmai környezetben (utolsó félév);
- a pályaorientáció lehetőségének beépítése a rendszerbe (10 kredit – BA);
- szakmai követelmények pontosítása, a kimentí szabályozás tartalmi meghatározása a kompetenciák leírásával (tanári kompetencia lista).